

Türkiye Halk Hekimliğinde

D A L A K K E S M E

ve

Etnolojik İzahı

Doç. Dr. Orhan ACIPAYAMLI

Folklor

I

Dalak kesme, insanlarda dalak şişmesiyle meydana gelen dalak hastalığını sağıltmak amacıyla halk tarafından başvurulan bir tedavi şekline verilen isimdir (Ankara)¹.

Dalak kesme'ye bazı yerlerde **kıyılma** denilmektedir (Sinop ve çevresi)².

Dalak hastalığına tutulan kimselere **dalaklı** (Bergama)³, **dalaklı hasta** (Mersin)⁴, **dalaklı adam** (Bozkır)⁵ gibi değişik adlar verilmektedir.

1 Vehbi Cem AŞKUN : *Sivas Folkloru II*. Sivas, 1943, s. 65.

2 TÜRKİYEDE HALK AĞZINDAN SÖZ DERLEME DERGİSİ VI. s. III.

3 Osman BAYATLI : *Bergamada Şifalı otlar ve Lokman Hekim*. İzmir, 1940. s. 54.

4 Dr. H. FEHMİ : *Mersinde Halk Hekimliği*. HALK BİLGİSİ HABERLERİ IV, 41, 1934, s. 107.

5 Ahmet PETEKÇİ : *Halk hekimliği ve inanmalar : Bozkırda bazı halk tedavileri*. TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI II,48,1953,s. 756

Halk arasında her önüne gelen, dalak hastalığını tedavi edememektedir. Bunun için **ocaklı**⁶ veya **izinli**⁷ olmak şarttır (İstanbul)⁸. Bir çok yerlerde **hoca**'ların da dalaklı'ları sağaltmağa çalıştıkları görülmektedir (Sinop ve çevresi)⁹. Ocaklı veya izinli yerine göre erkek veya kadındır (Antalya¹⁰, İskenderun¹¹, Narlıdere¹²).

Dalak hastalığına tutulan bir kimse, günden güne zayıflar, hareket edemez hale gelir, müthiş sancılar içinde kıvrılır (Karacalar 'Savaş Tepe'¹³, Sinop¹⁴).

Aşağıda, dalak sağaltma ile ilgili, bir kaç örnek gösterilmiştir:

1. Belge

Yatağa sırt üstü yatırılmış olan dalaklının yanına, ocaklı ile yardımcısı gelir. Bu sırada, ocaklı elinde keskin bir **balta** tutmaktadır.

Hastanın gözü önünde, ocaklı ile yardımcısı arasında şu konuşma geçer:

- *Ben dalak keserim.*
- *Hayır, sen dalak kesemezsin.*
- *Keserim...*
- *Kesemezsin...*
- *Keserim...*

6 Türkiyede diğer hastalıkların tedavisinde olduğu gibi, dalak hastalığının tedavisinde de ocaklar vazife görmektedir. Dalak hastalığının tedavisi ile meşgul olan ocağa, dalak ocağı denilmektedir. Dalak ocağı, dalak hastalığının tedavisini ebeveynlerinden irsî bir şekilde alan kişilerden meydana gelir. Ocak üyelerine ocaklı denir.

7 Bir ocaklı tarafından, dalak hastalığı tedavi etmesine izin verilen kişilere izinli denir

8 Mehmet Halit BAYRI: *Halk âdetleri ve inanmaları. İstanbul 1939, s.144.*

9 TÜRKİYEDE HALK AĞZINDAN SÖZ DERLEME DERGİSİ VI. s.111.

10 Ekrem REŞİT, *Antalya Nottarı. HALK BİLGİSİ HABERLERİ IV,48, 1935.s.310.*

11 Hasip UYGUN: *Halk Hekimliği: İskenderun'da Dalak Kesme. TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI IV, 73, 1955,s.1154.*

12 Ali Kemal KAYGISIZ: *Köy Hekimliğinde Efsunculuk. HALK BİLGİSİ HABERLERİ VII, 73, 1937,s. 7.*

13 Mustafa SALMAN: *Halk Hekimliği ve Halk Veterinerliği. Ankara,1948, s. 33.*

14 TÜRKİYEDE HALK AĞZINDAN SÖZ DERLEME DERGİSİ s.111.

- *Kesemezsin...*
 — *Peki, ne ile kesersin ?*
 — *Balta ile .*
 — *Kesemezsin...*

Bu kesin cevap üzerine sinirlenen ocaklı, elindeki baltayı hastanın karın kısmına kuvvetle vuracakmış gibi yaparak hava boşluğunda, indirir kaldırır (Mersin)¹⁵.

2. Belge

Dalaklı, sırt üstü, yere yatırılır. Evvelce temin edilmiş olan bir **hayvan dalağı**, hastanın karnı üzerine konur. Dalağın da üzerine bir **tepsi** yerleştirilir. Bu sırada elinde **balta** tutan bir kadın hastanın bulunduğu odaya girer. İçerde bulunan hastanın yakınları hep bir ağızdan:

— *Nereden geliyorsun, Ne yapacaksın ?..* diye bağıışırlar. Ocaklı kadın şu cevabı verir :

— *Dalak keseceğim.*

İçerde bulunanlar, bu sefer, sorarlar :

— *Kesebilir misin ?*

Ocaklı, kesin cevap verir :

— *Elbette.*

Ocaklı sözünü bitirir bitirmez, hastanın karnı üzerinde bulunan tepsiye, elindeki baltasıyla hafif hafif vurmağa başlar.

Böylece hastanın dalağı kesilmiş olur (Antalya)¹⁶.

3. Belge

Dalaklı, ocaklıya götürülür. Burada, hasta sırt üstü, bir minder üzerine yatırılarak, karnı üzerine bir tahta parçası konulur. Ocaklı elinde bir **balta**

15 Dr. H. FEHMİ: *Mersinde Halk Hekimliği*. HALK BİLGİSİ HABERLERİ VI, 41, 1934, s. 107.

16 Ekrem REŞİT, *Antalya notları*. HALK BİLGİSİ HABERLERİ IV,48,1935,s. 310.

olduğu halde, hastanın yanına gelir. Bundan sonra, ocaklı ile hastanın başı ucunda duran bir yakını arasında aşağıdaki konuşma geçer :

— *Nereden geldin ?*

— *Kafdağının ardından.*

— *Neye geldin ?*

— *Dalak kesmeğe.*

— *Kesemezsin...*

— *Keserim...*

Ocaklı, keserim der demez, elindeki balta ile hastanın karnı üzerinde duran **tahta**'ya, yavaş bir şekilde, **üç defa** vurur (Bozkır)¹⁷.

4. Belge

Dalaklı, sırt üstü yere yatırılır. Bu sırada elinde bir **manar**¹⁸ tutmakta olan ocaklı, odada bulunanlara şu şekilde hitap eder :

— *Ben dalak keseceğim.*

Odada bulunanlar, hep birlikte, sorarlar:

— *Kesebilir misin ?*

Ocaklı bu soruya derhal cevap verir :

— *Anasını bile keserim.*

Ocaklı, sözünü bitirir bitirmez, manarını hastanın karnına vuracakmış gibi yaparak, boşlukta indirip kaldırmağa başlar (Hamit 'Köyceğiz-Muğla')¹⁹.

5. Belge

Hasta ocaklıya götürülür. Ocaklı hastayı sırt üstü sedire yatırır. Hastanın karnı üzerine bir veya iki tane dalak koyar. Bundan sonra, ocağa

17 Ahmet PETEKÇİ: *Halk Hekimliği ve İnanmalar : Bozkırda Bazı Halk Tedavileri*. TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI II, 48, 1953, s. 756.

18 Balta.

19 C. AKER: *Hamit köyünde Halk Âdetleri ve İnananmaları*. HALK BİLGİSİ HABERLERİ VIII, 96, s. 255.

veya mangala, giderek ateşin içinde kıpkırmızı hale gelmiş olan **demir şişi** ucundan bir bezle tutarak alır. Bu vaziyette geri dönerek hastanın etrafında, dua okuya okuya, **üç defa** dolaşır. Daha sonra, elindeki kızgın şişle hastanın karnı üzerinde bulunan dalak veya dalakları deler.

Bu işlemle dalak tedavisi sona erdiğinden, hasta kalkarak, delinmiş olan dalakları eline alır ve kendisi ile beraber gelenlerle birlikte, ocaklının evinden uzaklaşır. Hep birlikte, bir **dört yol ağzına**, gidilir. Dalaklı, orada hayvanların ulaşamayacağı bir yer bularak, elindeki dalağı burada açtığı bir çukura gömer. Sonra eve dönülür.

Halk, çukura konan dalaklar kurudukça, hastanın iyi olacağına inanmaktadır (İskenderun)²⁰.

6. Belge

Yatakta sırt üstü yatmakta olan hastanın, karnı üzerine bir koyun dalağı konur. Ocaklı, elinde tuttuğu kara saplı bir **bıçak**'la, bu dalağı bir kaç yerinden keserken:

— *Dalağımı kesiyorum...* diye bağırır (İstanbul)²¹.

7. Belge

Dalaklı, **üç yol** ağzında, yere sırt üstü yatırılır. Hastanın karnı üzerine taze bir hayvan dalağı konur. Yaşlı bir kadın gelerek, hastanın baş ucunda durur. Bu sırada, elinde balta tutmakta olan diğer bir ocaklı kadın, hastanın bulunduğu odaya girer. İki kadın arasında şu konuşma geçer:

— *Nereden geliyorsun ?*

— *Dalak dağından geliyorum.*

20 Hasip UYGUN: *Halk Hekimliği: İskenderunda Dalak Kesme*. TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI. IV, 73, 1955, s. 1154.

21 Mehmet Halit BAYRI: *Halk Âdetleri ve İnanmaları*. İstanbul, 1939, s. 144.

— *Dalak kesebilir misin ya ?*

— *Anasını bile kovalarım.*

Konuşmanın sona ermesiyle birlikte elinde balta bulunan kadın, baltasını, **üç kere**, hastanın karnı üzerindeki dalağa, yavaş bir şekilde vurur.

Diğer belgelerde olduğu gibi, dalak kesme işlemi burada sona ermez. Bu tedavi şekli, baştan sonra kadar, iki defa daha tekrar edilir. **Üçüncü tekrarlama** sona erince, hastanın karnı üzerindeki dalak alınarak, buna kırk tane diken batırılır. Daha sonra, bu dalak dikenleri ile birlikte, bir **armut ağacına** asılır.

Halk, dalak ağaçta kurudukça, hastanın dalağının eriyeceğine inanmaktadır (İskenderun)²².

8. Belge

Hastanın evinde, bir kütük üzerine bir hayvan dalağı konur. Bu kütüğün yanında, ocaklı ile hastanın bir yakını arasında aşağıdaki konuşma geçer :

— *Ne kesiyorsun ?*

— *.....'nın dalağını kesiyorum.*

— *Kes gitsin.*

— *Kestim gitti.*

Bu konuşma, **üç defa** tekrar edilir. Böylece, hastanın dalağı kesilmiş olur. Bundan sonra, kütük üzerindeki dalak parçası, alınarak ocağın bir kenarına asılır ve bu haliyle kurumağa terkedilir (Sinop)²³.

22 Hasip UYGUN: *Halk Hekimliği: İskenderunda Dalak Kesme*. TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI. IV, 73, 1955,s. 1154.

23 TÜRKİYEDE HALK AĞZINDAN SÖZ DERLEME DERGİSİ VI, s. 111.

9. Belge

Hoca, dalaklının karnı üzerine **okur, üfler**. Daha sonra belinde taşıdığı, siyah saplı bir bıçağı çıkararak dalağı kesecekmiş gibi hareketler yapar (Sinop)²⁴.

***

Etnoloji

II

Bu makalenin (I) numaralı kısmında, dalak kesme tedavisi ile ilgili olarak (9) adet folklor belgesi tesbit edilmiş bulunmaktadır.

Makale'nin (II) numaralı kısmında ise, sözü geçen belgelerin yani **pratik**'lerin²⁵, **çözümü** üzerinde durulmuştur.

Bu hususta **Psiko-Sosyal Metot**²⁶ kullanılmıştır.

***

1. Belge

Bu belgenin anlatmakta olduğu pratik, iki kısımdan meydana gelmiştir:

24 *Idem*.

25 Pratik kelimesi ile âdet ve inanmalar anlatılmak istenmiştir.

26 Doç. Dr. Orhan ACIPAYAMLI, *Anadoluda Nazarla ilgili Bazı Âdet ve İnanmalar*. ANKARA ÜNİVERSİTESİ DİL ve TARİH - COĞRAFYA DERGİSİ XX, 1-2, 1962, s. 12.

a) *Uygulama kısmı,*

b) *Sözlü kısım.*

a) *Uygulama kısmı:* Pratiklerde yapılan çeşitli hareketler, uygulama kısmını meydana getirmektedir. Üzerinde çalışmakta olduğumuz pratiğin uygulama kısmında görülen hareketler şunlardır :

a₁) *Ocaklının eline balta alması,*

a₂) *Ocaklının baltası ile hastanın yanına gitmesi,*

(a₃) *Ocaklının baltasını, hastanın şişkin karnı üzerinde aşağı-yukarı doğru sallaması.*

Dikkat edilecek olursa, bu **üç** ayrı hareketin, bir tek hareketi sağlamak üzere yapıldıkları tesbit edilmekte gecikilmez. Bu ortak hareket şudur :

Hastanın karnı üzerinde baltayı sallama.

Ocaklının, baltasını hastanın karnı üzerinde sallaması ise, gelişigüzel yapılan bir hareket değildir. Bu hareketle gerçekleştirilmek istenen esas amaç, balta ile hastanın karnına vurmaktır. Daha doğrusu hastanın karnına balta ile vurur gibi görünmektir. Aslında, ocaklının hastanın karnı ile hiç bir ilişkisi yoktur. O, baltası ile, şişkin bir karnın altında bulunan, hastanın şişik dalağına vurmaktadır Buradaki vurmak kelimesini bir hareketi anlatmak için kullanmış bulunmaktayız. Çünkü baltanın, hastanın karnına dolayısıyla şişik dalağına vurulmak istenen kısmı keskindir. Bu duruma göre baltanın dalak üzerindeki hareketlerinin vurma ile değilde kesme ile ilgisi vardır. Ocaklı baltası ile hastanın şişik dalağını keser gibi hareketler yapmaktadır. İşin aslında, ortalıkta herhangi bir kesme işlemi değil, ocaklının baltasına türlü hareketlerle yaptırmış olduğu kesme hareketleri vardır.

Demek oluyor ki, üzerinde çalışmakta olduğumuz pratiğin uygulama kısmında yapılan hareketlerden maksat:

Hastanın şişik dalağını keser gibi görünmektir.

Daha doğrusu, hastanın şişik dalağını balta ile kesme taklidi yapmaktır. Kısaca, uygulama kısmında yapılan hareketlerle bir taklit olayı canlandırılmak istenmektedir.

Peki, neden, dalak hastalığının tedavisi amacıyla, hastanın dalağını kesme taklidi yapılmaktadır? Halk, nasıl oluyor da ve ne gibi düşüncelerle, kesme taklidinin, hastayı iyi edebileceğine inanmaktadır? Balta yardımıyla

yapılan bu kesme taklidinde mevcut olan hangi kudret, hastayı iyi edebilmektedir?

Bu soruya bir cevap bulmak, etnoloji alanında çalışan bir kimse için hiçte zor değildir. Etnolojinin arşivleri içinde, benzer sayısız belge mevcuttur. Bu belgelerin hepsinde -üzerinde durmakta olduğumuz belgede olduğu gibi- ortak olan husus şudur:

Bir olayı meydana getirmek için onun küçük ölçüde benzeri olan hareketleri yapmak.

Etnolojide, bir olayı arzuya göre tekrar meydana getirmek üzere onun kaba taslak bir benzerini, daha doğru bir tabirle taklidini yapma işlemlerine bir isim bulunmuş ve buna *maji*²⁷ denmiştir. Türkçede majinin karşılığı olarak *sihir* kelimesi kullanılmaktadır. Yalnız, üzerinde durduğumuz olaylar, taklide dayandığı için, buradaki sihire *taklitsel maji*²⁸ denmektedir.

Bizim üzerinde çalıştığımız örnekte, kesme taklidini yapmak suretiyle hastanın dalağını kesmek arzusu vardır. O halde burada da taklitsel sihir söz konusudur. Yani, yapılan kesme işlemleri sonunda, sihrin taklit prensibine uygun olarak, hastanın şişik dalağı kesilmektedir. Kesilen bir dalak nasıl pörsürse, taklit prensibi yoluyla kesilmesi sağlanan hastanın şişik dalağı da, aynı şekilde şişikliğini kaybederek normal haline gelmektedir.

Demek oluyor ki, örneğimizdeki balta sallama hareketlerinin esası, dalak kesme taklitsel hareketleri dolayısıyla sihrin taklitsel prensibine dayanmaktadır.

Ocaklının pratikteki yeri, kendisinde herhangi bir kuvvet veya kudret oluşu sebebiyle değildir. Esas kudret, balta sallama hareketlerindedir. Ocaklı bu hareketleri yaparken, ilgili hareketlere herhangi bir kudret aşılammamaktadır. Ocaklı, bir sihir sisteminde vazife almış olan, basit bir unsurdan başka bir şey değildir. O halde, niçin, pratikte ocaklı adı verilen bir şahsa lüzum görülerek, bu vazife verilmiştir ?

Sihir, ilk şekillerinde, şahısların ötesinde bir mekanizmaya sahipti. Herkes, bu mekanizmaya sadık kalmak şartıyla sihirden istifade etmekte idi. Zamanla sihir gelişerek geniş bir tatbikat şekli kazandıktan sonra, diğer birçok sosyal müesseselerde olduğu gibi, sihirde de iş bölümü ve ihti-

27 Dr. Orhan ACIPAYAMLI: *Türkiyede doğumla ilgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Erzurum, 1961, s. 102.

28 ACIPAYAMLI, s. 102-103.

saslaşma meydana geldi. Sihirsel pratikler, her önüne gelen tarafından değil de, belirli şahıslarca uygulanmağa başladı. Böylece, pratikleri idare etmek üzere, belirli özellikleri olan şahıslar türedi: şaman, ocaklı, izinli gibi.

Bu arada, şunu da belirtmeliyiz ki, bu gün bile Türkiye'de herkes tarafından uygulanabilen binlerce pratik vardır.

Sihirsel pratiklerde ocaklının doğuşu, bu paratikleri daha güç işler bir hale sokmuştur. Böylece, sihirsel pratiklerin sosyal değerleri artmış ve halk bunlara daha fazla itibar göstermeğe başlamıştır.

b) *Sözlü kısım*: Pratiğin bu kısmı, ocaklı ile yardımcısı arasında geçen bir diyalog'tan ibaret olup ocaklının yapmakta olduğu hareketlerin niteliklerini açıklamaktadır. Bu diyalog'tan bir defa daha anlıyoruz ki, ocaklı baltasıyla hastanın dalağını kesmek istemektedir.

Bu sözlerin, uygulama kısmında yapılmakta olan hareketler gibi, sonuç sağlayıcı bir değeri yoktur. Bu sözler, hiç söylenmese idi dahi pratik, sihrin taklit prensibine göre işliyecek ve hastanın tedavisini sağlayacaktır.

Bu duruma göre, üzerinde inceleme yaptığımız pratik hakkında şu sözleri söyleyebiliriz :

Bu pratik, sihrin taklit prensibine göre kurulmuş ve bu prensibe uygun bir şekilde işlemektedir.

2. Belge

Bu pratik de iki kısımdır :

- a) *Uygulama kısmı,*
- b) *Sözlü kısım.*

a) *Uygulama kısmı*: Bu kısmın esasını, hastanın karnına konmuş olan taze hayvan dalağının üzerindeki tepsiye indirilen balta hareketleri teşkil etmektedir.

Bu örnek, birinci örnekten farklıdır. Orada balta, hastanın karnı üzerinde sallanmakta iken, burada balta, dalakların üzerindeki tepsiye vurulmaktadır. Şüphesiz, tepsi pratiğe sonradan girmiştir. Bu suretle, hastanın karnı üzerindeki dalaklara balta ile vurulurken, doğabilecek herhangi bir kaza önlenmiş olmaktadır. Tepsinin emniyet düşünceleri dışında, pratikte hiç bir rolü yoktur.

İşin aslında olay, balta ile dalak arasında geçmektedir. Pratiğe tepsi engeli sokulmadan önce, durum böyle idi. Balta doğrudan doğruya dalağa vuruluyordu. Dalak ile baltanın arasına sonradan tepsi engelini sokulmasıyla pratiğin mekanizmasında bir değişiklik meydana gelmiş değildir. Aradaki bu engele rağmen olay yine dalakla balta arasında geçmektedir. Çünkü, tepsiye vurulan balta darbeleri, asla tepsi ile ilgili değildir. Aksine, bu darbeler, doğrudan doğruya dalağı alâkadar etmektedir.

Sözün kısası, bu pratiğin esasını, dalağa türlü şekillerde indirilen balta darbeleri teşkil etmektedir. İşte, 1. belge ile 2. belge arasındaki en önemli fark buradadır. 1. belgede, hastanın vücudu içinde bulunan şişik dalağa, balta ile vuruluyormuş gibi taklitsel hareketler yapılırken; 2. belgede, hastanın karnı üzerindeki dalağa doğrudan doğruya vurulmaktadır. 1. belgede hedef, temsilî de olsa hastanın vücuduna ait bir parça iken, 2. belgede hedef, bir hayvana ait olan dalak'tır. Halbuki tedavi edilmesi gereken hastanın kendisi olduğuna göre, uygulamanın hasta veya hastaya ait bir unsur üzerinde olması gerekmez mi? Şüphesiz gerekir. Çünkü, sihirselsel kaideler, olayın bu şekilde olması lâzım geldiğini söylemektedir. Fakat, ilk bakışta, sihirselsel ölçüler dışında gibi görünen durum, aslında böyle bir nitelikte değildir. Hastanın karnı üzerine konmuş olan dalak, hasta ile temas halinde olduğu için, onun bir uzvu haline gelmiştir. Yani, bu hayvan dalağı, hastanın şişik dalağının bir parçası halini almış bulunmaktadır. Böylece, hayvan dalağına balta ile vurmakla, hastanın karnı içindeki dalağa da vurulmuş olmaktadır. Balta, hayvan dalağı üzerinde ne gibi etki yapıyorsa, hastanın dalağı üzerinde de aynı etkiyi yapacaktır. Bir şey üzerine yapılan etki, bu şeyin diğer parçası üzerine yapılmadığı halde, nasıl oluyorda, bu ikinci kısımda meydana gelebiliyor? Aralarında bir bağlantı bulunmadığı halde ve birbirlerinden uzakta bulunan bir bütünün parçaları arasında görülen bu münasebet hangi esaslara göre olmaktadır ?

Etnoloji biliminin bu güne kadar tesbit edilmiş olan zengin arşivleri içinde, benzer örneklere rastlamak bir mesele değildir. Bütün insan cemiyetleri, kendilerine doğrudan doğruya etki yapılamıyan canlı ve eşyalar üzerine, istenileni yapmak için, bu canlı ve eşyalara ait parçalara etki yapmak suretiyle yapılan işlemlere ait sayısız örneklerle doludur. Bilim dilinde bu olaya da maji denilmektedir. Birinci örnekteki taklitsel majiden farklı olan bu sihire ise, *temas sihiri*²⁹ adı verilmiştir.

29 ACIPAYAMLI, s. 103.

Üzerinde durmakta olduğumuz örnekte, hastanın karnı üzerindeki hayvan dalağına inen balta darbeleri, sihrin temas prensibi uyarınca, aksini hastanın şişik dalağı üzerinde bulmaktadır. Böylece, kendisine balta değmediği halde hastanın kesilen dalağı, şişkinliğini kaybederek, normal halini almaktadır.

Demek oluyor ki, 2. belgedeki pratik sihrin temas prensibine göre kurulmuş olup yine bu prensibe göre işlemektedir.

b) *Sözlü kısım*: Bu kısımdaki durum, 1. belgenin sözlü kısmındaki aynıdır. Burada da sözlü formül, uygulama kısmındaki hareketlerin niteliklerini açıklamaktadır.

Sözlü kısımdaki konuşma, ocaklı ile hastanın yakınları arasında geçmektedir.

3. Belge

Bu paratik, etnolojik yönden 1. belgedeki örnekle benzer karakter göstermektedir. Aradaki tek fark, hastanın karnı üzerine yassı bir tahta parçası konmasından ibarettir. Bu fark ise şekilsel olup, pratiğin bünye ve fonksiyonu ile hiç bir ilişkisi yoktur. Tahta, hastayı balta darbelerinden uzak tutmak amacıyla karnına konmuştur.

Bu örnekte, 2. belgede olduğu gibi, baltanın hareketlerini hasta dalağına aksettirecek, hayvan dalağı yoktur. Aksine, burada 1. örnekte gördüğümüz şekilde, balta ile hastanın dalağını kesme hareketlerinin taklidi yapılmaktadır.

O halde, bu pratik, sihrin taklit prensibine göre işlemektedir.

b) *Sözlü kısım*: Bu kısımda yapılmakta olan konuşmalar, uygulama kısmındaki hareketlerin amacının hastanın dalağını kesmek olduğunu çok açık bir şekilde göstermektedir. Diğer pratiklerde gördüğümüz gibi, burada da, sözlü formüllerin, pratiğin işlemesiyle hiç bir ilişkisi yoktur.

4. Belge

Her bakımdan 1. belgenin aynıdır.

Burada da pratik, sihirin taklit prensibine göre çalışmaktadır.

5. Belge

Diğer pratikler gibi, bu pratik de iki kısımdan meydana gelmiştir:

a) *Uygulama kısmı,*

b) *Sözlü kısım.*

a) *Uygulama kısmı:* Bu kısım, üç kısımdan meydana gelmiştir:

a₁) *Dalak şişleme kısmı,*

a₂) *Dört yol ağzına gitme kısmı,*

a₃) *Dalak gömme kısmı.*

a₁) *Dalak şişleme kısmı:* Bu kısmın esasını, hastanın karnı üzerine konmuş olan dalakları şişleme hareketleri meydana getirmektedir. Halbuki, şimdiye kadar gördüğümüz örneklerde, pratiklerin uygulama kısımlarında, dalak, şişle değil, balta ile kesilmekte idi. Acaba, kesme işleminin, şişleme haline geçişi pratiğin bünyesinde³⁰ ve fonksiyonunda³¹ herhangi bir değişiklik meydana getirmiş midir? Hiç sanmıyoruz. İlk örneklerde, nasıl dalak, kan kaybetmek suretiyle, pörsük hale gelmesi için kesiliyorsa, bu örnekte de aynı maksat için şişlenmektedir. Aynı ayrı birer işlem olan kesme ile şişleme, yine ayrı ayrı birer aygıt olan balta ile şiş, aynı bir amacı sağlamak üzere kullanılmaktadır.

Kesme veya şişleme işlemlerinden maksat, bu hareketlerin, üzerinde deneştirme yapılan dalaklar vasıtasıyla hastanın dalağına geçişlerini sağlamaktır.

O halde, bu örnekte, 2 numaralı belgede olduğu gibi, **sihrin temas prensibi** yürürlüktedir. Çünkü, hastanın dalağı üzerine yapılmak istenen etki, diğer bir dalak üzerine yapılmakla, sağlanmak istenmektedir.

³⁰ Uygulama kısımları, sözlü kısımlar, zaman ve yer motifleri gibi bir pratiği meydana getiren kısımlar.

³¹ Sihirsel prensipler gibi bir pratiğin işleyişini sağlayan kısım.

a₂) *Dört yol ağzına gitme kısmı*: Bu örneğe gelinceye kadar, hastanın veya ocaklının evinde yapılan tedavilerden sonra hasta başka işlemlere tabi tutulmamakta idi. Burada ise, durum değişmektedir. Hastanın dalağının iyileşmesi için, şimdiye değin yeter olduğunu gördüğümüz, bir tedavi şeklinden sonra hasta, bu sefer, **bir dört yol ağzına** götürülmektedir. Acaba **dört yol ağzı**, pratiğin uygulama kısmında ne gibi bir vazife görmektedir? Neden pratikte ikinci bir hareket kısmına lüzum görülmüştür.?

Dört yol ağzı'nın hastanın dalağı üzerine aksederek, şu veya bu neticeyi sağlayabileceği düşünülemez. Çünkü dört yol ağzına gitme, diğer örneklerde gördüğümüz, dalak şişikliğini giderici herhangi bir özelliğe sahip değildir. Pratiklerde yapılan hareketler, yapılarındaki özellikler bakımından sonuç sağlayabilmektedirler. Halk pratiklerinin bünyesi böyle kurulmuştur. Bu pratiklerin işleminde, tabii oluşlar dışında herhangi bir deneştirme beklenemez. Bu bakımdan dört yol ağzı şeklinde, şişik dalağın sağaltılması ile ilgili etken bir karakter aramak faydasızdır. Bu sözlerimizle şunu söylemek istemekteyiz: Dört yol ağzına gitme, dalak kesme veya dalak şişleme hareketlerinde olduğu gibi, netice sağlayıcı bir niteliğe sahip değildir.

Mademki (a₂) kısmının, bir hareketin hasta dalağına geçmesi bakımından hiç bir rolü yoktur, o halde, üzerinde inceleme yapmakta olduğumuz pratiğin (a₁) kısmına neden ilâve edilmiştir ?

Dalaklı'nın ocaklının evinde tâbi olduğu işlemiden sonra, dört yol ağzına gitmeyip evine döndüğünü farzedelim. Bu takdirde, pratik işlemiyecektir. Halbuki, daha önceki belgelerde ocaklının dalakları kesme hareketlerinden sonra, hasta evine dönmekte ve pratik pek güzel işlemekteydi. Fakat, bu pratikte, hastanın, dört yol ağzına muhakkak gitmesi icap etmektedir. Böylece, pratik daha zor işler bir duruma sokulmuş olmaktadır. İlk örneklerde, her zaman harekete geçebilen pratik, bünyesine dört yol motifi³² sokulduktan sonra, kısmen de olsa, hareketten alıkonmaktadır. Çünkü, dört yol motifi ile pratik, yere bağlı bir duruma sokulmuştur. Şişleme işlemlerinden sonra, hastanın, muhakkak dört yol ağzına gitmesi gerekmektedir.

Peki, neden örneğin 2,5,6,8,9... yol ağzı değilde 4 yol ağzı? Burada garipsenecek hiç bir durum yoktur. Halk, bazı işlemleri esrarengiz hale getirmek için, belirli sayılardan belirli işlerde istifade etmiştir. 3,4,7,9,11, 40,41... sayılarını bu arada söyleyebiliriz. Bu rakkamlardan 3 ile 4 - diğer

32 Pratiğin yapısında vazife almış bulunan, fakat pratikte bir kudret ve kuvvet menbaı olarak iş görmeyen kısımlar.

kullanılış yerleri dışında- çokça, yol kavşaklarında kullanılmaktadırlar. Bir çok sihirsel işlemlerde yer alan bu gibi sayılara, sihirsel rakam adını vermekteyiz.

Örneğimizdeki 4 sayısı da böyle bir değere sahiptir.

a₃) *Dalak gömme kısmı*: Şişlenerek pörsük bir duruma getirilmiş olan dalak, yere gömülmekle:

a¹₃) İstenmeyen her türlü dış etkilerden uzak tutulmuş olduğu gibi, a²₃) toprak içinde kuruması temin edilmiş olduğundan, hastanın dalağının da, aynı şekilde kuruması yanı şişikliğini -bir de bu işlemlerle- kaybetmesi, sağlanmış olmaktadır.

a¹₃) Hayvan dalağının dış etkilerden uzak tutulmasının sebebi şudur: Pratiğin (a₁) ve (a₂) kısımlarında yapılan işlemler neticesinde, hastanın adeta bir organı haline gelen hayvan dalağı, sonradan kazanmış olduğu bu durumun bir özelliği olarak, kendisine yapılabilecek etkileri, hastaya iletme kabiliyetini kazanmış bulunmaktadır. Yani hayvan dalağı üzerine, hangi işlem yapılırsa yapılsın, aksini derhal hastada bulmaktadır. Bu durum ise istenmeyen bir husustur. O halde yapılması gereken iş, dalağı, istenmeyen etkilerden uzak tutmaktır. İşte halk, bu maksadı sağlamak için, dalağı toprağa gömmektedir.

Uygulama'nın bu kısmı da **sihrin temas prensibine** göre çalışmaktadır. Çünkü hayvan dalağına yapılan tesir, kendini aynı zamanda, insan dalağında da göstermektedir.

a²₃) Toprağa gömülen dalak, şüphesiz zamanla kuruyacaktır. Dalakta meydana gelecek bu kuruma hali, yine sihrin temas prensibine uygun olarak, hastanın dalağına geçerek onu da kurutacaktır. Böylece, pratiğin (a¹) kısmında, şişleme yoluyla, normal hale getirilmek istenen hastanın şişik dalağı, ikinci defa pörsütülmek istenmektedir.

Demek oluyor ki, dalağı toprağa gömme işleminin, hastanın dalağını dış etkilerden korumak ve onu normal haline getirmek gibi, çifte görevi vardır. Bu görevlerin her ikisi de sihrin temas prensibine uygun bir şekilde cereyan etmektedir. O halde, bu pratiğin (a₃) kısmı, bir kudret kaynağı halindedir. Yani, bu kısım işlediği takdirde, kendi başına sonuç sağlayacak durumdadır. Halbuki, (a₁)'de de durum aynı idi.

O halde, üzerinde çalışmakta olduğumuz pratiğin uygulama kısmında üç ayrı kudret menbaı vazife görmektedir. Bunlardan ikisi, sihrin temas

prensibine göre hastanın şişik dalağını iyileştirmeye, üçüncüsü, hasta dalağını istenmiyen dış etkilerden uzak tutmağa çalışmaktadır. Böylece, esas görevi hastanın dalağını normal hale getirmek olan pratik, bu vazifesini, daha önceki pratiklerde olduğu gibi tek kudret menbaı ile yapacağı yerde, çifte kudret menbaından istifade etmekte ve hastayı aynı zamanda kötü dış etkilerden uzak tutmağa çalışmaktadır.

Bu duruma göre, üzerinde durmakta olduğumuz pratiğin uygulama kısmı, sihrin temas prensibine göre işlemekte olan iki pratik ile bir yer motifinden meydana gelmiş bir birleşik pratiktir.

b) *Sözlü kısım:* Bu kısımda ocaklı, hastanın etrafında dönerken **dua** etmektedir. Halbuki, bu ana kadar incelediğimiz pratiklerin sözlü kısımlarında durum başka idi: Oralarda, pratiklerin uygulama kısımlarındaki hareketleri anlatan çeşitli şekillerde konuşmalar yapılmakta idi. Demek ki, halen çalışmakta olduğumuz pratiğin sözlü kısmında, tamamen halkın malı olan ve onun yaratmış olduğu sözlü formüller yerine, halkın dışardan gelen etkilerle kabul etmiş olduğu, dinsel formüller geçmiş bulunmaktadır. O halde, pratikte sözlü formüllerin yaptığı işi, artık dinsel formüller yapacaktır. Halbuki, sözlü formüller, pratiklerin uygulama kısımlarındaki hareketlerin niteliklerini aydınlatmağa yaradıkları halde, dinsel formüller böyle bir özelliğe sahip değildir. Onlar, şu veya bu yerlerde yapılan dualardan ibarettir. Örneğin: Kulhuvallah gibi. Dualardan hiç biri, esas şekilleri bakımından, tedavi ile ilişkili değildirler. Ama halk bu sözlerde keramet olduğuna inandığı için, bunları pratiklere sokmuştur. Bu durumları bakımından dinsel formüller -sözlü formüllerin aksine- birer kudret menbaı haline gelmişlerdir. Bu suretle pratik, gerek uygulama gerek sözlü kısımları birer kudret menbaı olan, yeni bir yapı kazanmış olmaktadır. Böylece, pratiğin bünyesinde önemsiz de olsa, bir değişiklik meydana gelmiş bulunmaktadır. Bu değişiklik sihrin prensiplerinden birine göre olmadığı için, pratikteki bozulmanın esasa dayandığını anlamakta gecikmeyiz.

Bütün bu değişiklik ve bu değişikliğin ortaya koyduğu sonuçlara rağmen, pratik yine sihirselsel bir esasa göre çalışmaktadır. Dinsel değerler, bu pratikte, sihirselsel bir sistem içinde vazife görmektedirler. Çünkü dua, dalağın şişle delinmesi gibi, sihirselsel bir sistemde görev almış bulunmaktadır.

Üzerinde durmakta olduğumuz bu pratik, Türkiyede yaşamakta olan daha pek çok pratik gibi, sihir ile din mücadelesinin elle tutulur örneklerinden biridir. Bu iki karşıt kuvvet, birbirlerine rastladıkları zaman derhal hucuma geçerek, bir ölüm

kalım savaşına girişirler. Bu savaşta, ekseriya müdafada kalan sihirdir. Asırlardan beri devam edegelen bu büyük meydan muharebesine rağmen, dinin, sihire hakim olduğu söylenemez. Hatta, hâlâ, dünkü tazeliği içinde varlığını devam ettirmekte olan pratiklerin sayısı, sayılamıyacak kadar çoktur. Nitekim, bu durumu, yukarda vermiş olduğumuz örneklerin çoğunda, açık bir şekilde görmek mümkündür. Buna rağmen, dinsel değerlerinin, bazı pratiklerin bünyesine - üzerinde çalışmakta olduğumuz örnekte olduğu gibi- nüfuz ettiği de bir hakikattir.

Diğer taraftan pratikler, sihirselle prensiplere göre kuruldukları için, yalnız mazinin derinliklerinden zamanımıza intikal etmiş olmayıp bugün bile, ait oldukları cemiyetlerin psiko-sosyal hayatlarındaki değerlere göre teşekkül etmektedirler.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz :

Bu pratik, sihrin temas prensibine göre vazife gören, bünyesine dinsel unsurların girmeğe başladığı, bozulmuş bir birleşik pratiktir.

6. Belge

Bu pratik de iki kısımdan meydana gelmektedir :

- a) Uygulama kısmı,
- b) Sözlü kısım.

a) Uygulama kısmı: Uygulama kısmının esasını, hastanın karnı üzerine konmuş olan dalağı, ocaklının elindeki koca saplı bıçakla kesme işlemi teşkil etmektedir. Bu suretle, dalak üzerinde yapılan kesme işlemi, hastanın karnındaki şişik dalağa aksederek onun da kesilmesini sağlamış olmaktadır. Bir bütünün bir parçası üzerinde yapılan işlemin, o bütünün diğer parçası üzerinde meydana gelmesi haline, bilim dilinde sihirselle temas prensibi denmektedir.

Şu halde, tıpkı 2. belgede olduğu gibi, hastanın karnı üzerindeki dalağı kesmekle, hastanın da dalağı kesilmiş olmaktadır. Nasıl dışarda kesilen hayvan dalağı, kesildiği zaman kan kaybederek pörsüyorsa, hastanın yukardaki işlem dolayısıyla kesilen- dalağı da pörsüyerek normal şeklini kazanmaktadır.

Yalnız, 2 numaralı belgede, balta kullanılmışken, örneğimizde kara saplı bıçak kullanılmaktadır. Dalak kesmede kullanılan kesici maddelerin değişik olmasının pratiklerin bünyeleri bakımından hiç bir önemi yoktur. Kesici aygıt ister balta ister bıçak olsun, sonuç aynıdır.

Bıçağın siyah oluşuna gelince, bu yeni durumuyla pratik daha güç işler bir hale sokulmak istenmektedir. Çünkü siyah saplı bıçaktan başka bıçaklar pratiğin vazife görmesine engel olmaktadır.

b) *Sözlü kısım*: Diğer örneklerin bir çoğunda olduğu gibi, bu pratikteki sözlü kısım da -bir kudret menbaı olmayıp- pratiğin uygulama kısmındaki hareketlerin niteliklerini açıklamaktadır. Kısaca, sözlü kısım pratikte dalak kesme işleminin yapıldığına şahitlik etmektedir.

Yalnız, üzerinde çalışmakta olduğumuz pratikte, diğer pratiklerde olduğu gibi, uzun diyalog'lar yerine ocaklının kendi kendine söylemiş olduğu:

— *Dalağımı kesiyorum....* sözleri vardır.

Kısaca, *bu pratik sihrin temas prensibine göre çalışmaktadır.*

7. Belge

Pratik iki kısımdan meydana gelmektedir :

a) *Uygulama kısmı,*

b) *Sözlü kısım.*

a) *Uygulama kısmı*: Bu pratikteki uygulama kısmında üç ayrı hareket vardır :

a₁) *Baltayı dalağa vurma,*

a₂) *Dalağa diken saplama,*

a₃) *Dalağı ağaca asma.*

Bu üç hareket, yukarıda gösterilen sıraya uygun bir şekilde cereyan etmektedir.

a₁) *Baltayı dalağa vurma*: Bu harekete hiçte yabancı değiliz. Şimdiye kadar gördüğümüz pratiklerin temel hareketini teşkil etmekte idi. Kısaca, hastanın karnı üzerindeki dalağı, balta ile kesme hareketleri, hastanın dalağına aksetmekte ve onun bu suretle kesilmesini temin ederek, normal şeklini kazanmasına sebep olmakta idi. Bir bütünün bir parçası üzerinde yapılan işlemin, o bütünün diğer parçası üzerinde meydana gelmesinin sihrin temas prensibiyle olduğunu görmüştük. O halde, balta ile hastanın

karnı üzerindeki dalağa vurma hareketleriyle canlandırılan kesme işlemi, sihrin temas prensibine göre, hastanın dalağını normal hale getirmeğe çalışmaktadır.

Demek oluyor ki, (a₁)'deki hareketler, temas prensibine göre olmaktadır.

Yalnız, çalıştığımız pratikte balta, istenildiği kadar değil de, yalnız **üç defa**, dalak üzerine vurulmaktadır. O halde, balta, dalağa yalnız bir defa vurulmuş olsa, netice hasıl olmayacaktır. İki balta vuruşu için de durum aynıdır. Baltanın, dalak üzerine 4 veya daha fazla sayıda vurulması da sonuç vermiyecektir. Bu duruma göre, baltanın dalak üzerindeki vurma hareketlerinin bir değer kazanması için, yalnız ve yalnız, üç sayısının gösterdiği miktar içinde olması şarttır. Amaç, pratikteki hareketleri belirli bir sayıda yapmak suretiyle, pratiğin işleyişini zorlaştırarak, onu daha güvenilir bir duruma sokmaktır.

Ocaklının, balta vurma hareketleri ile ilgili olarak hasta odasına üç defa girip çıkması, yine aynı sebepten gelmektedir.

Pratikteki balta sallama hareketleri -şimdiye kadar incelenen pratiklerde olduğu gibi hastanın kendi evinde veya ocaklının evinde değilde üç yol ağzında geçmektedir.

Balta savurma hareketlerinin **üç yol ağzında** cereyanı ile hasta dalağının normal hale gelişi arasında herhangi bir bağlantı kurmak yani hasta dalağının normal hale gelişini, bu hareketlere bağlamak imkânsızdır. İlk bakışta bu durum, bütün çıplaklığı ile görülmektedir. Hasta dalağını normal hale getirmek ancak, dalağın şişkinliğini giderici hareketlerle mümkündür: Kesmek, şişlemek, delmek, kurutmak ve kesme taklidi yapmak gibi. Bu sebeple üç yol ağzı'nın, şişkinliği giderici herhangi bir gücü olmayacağı, gün gibi açıktır.

O halde üç yol ağzı, pratiklerde görev alan binlerce motiften biridir ve bu arada, bir yer motifinden başka bir şey değildir.

Bu motif, baltanın hareketleri dolayısıyla meydana gelen sihirsiz temas prensibinin işleyişini sınırlamakta ve böylece ait olduğu pratiğin işleyişini kontrol etmektedir. Balta sallama hareketleri, ne kadar sonuç sağlayıcı bir nitelikte olurlarsa olsunlar, iş görebilmeleri için, bir üç yol ağzında uygulanmaları şarttır.

Makalemizin diğer kısmında da bir **dört yol ağzı motifi** görmüş ve bu husustaki fikirlerimizi açıklamıştık.

Türkiye folklorunda yol ağzı motiflerine, sık sık, rastlamak mümkündür³³. Bunlar çok defa 3 veya 4 yol ağızlarıdır.

a₃) *Dalağı ağaca asma*: Bu deneştirmenin amacı, dalağın kurummasını sağlamaktır. Ağaçta dalak kurudukça, aynı bütünün diğer bir parçası olması sebebiyle, hastanın da dalağı kurumakta yani şişkinliğini kaybetmektedir. Burada, sihirselle temas prensibinin varlığı gayet açık bir şekilde görülmektedir. Demek oluyor ki, üzerinde durmakta olduğumuz pratiğin (a₃) kısmı, (a₁) ve (a₂) kısımları gibi tek başına sonuç sağlayacak bir mekanizmaya sahip bulunmaktadır. Bu duruma rağmen, hastanın dalağının normal şeklini alması, için, herbiri sihrin temas prensibine göre işlemekte olan (a₁), (a₂) ve (a₃) kısımlarının, pratikteki sıralarına göre uygulanmaları şarttır. Bunlardan hiçbiri -biri kudret menbaı oldukları halde- tek başına vazife görememektedirler. Görülüyor ki, burada, üç ayrı pratiğin, biraraya gelmesinden doğmuş olan üçlü birleşik bir pratikle karşı karşıyayız. Bu pratiğin tatbiki, diğer gördüğümüz pratiklere nazaran daha zordur. Bu sebeple onu, hepsinden daha gelişmiş saymak mümkündür.

Sonuç: Bu üçlü birleşik pratik, sihrin temas prensibine göre işlemektedir.

b) *Sözlü kısım*: Diğer pratiklerde olduğu gibi, ait olduğu pratiğin uygulama kısmında yapılmakta olan hareketlerin amaçlarını anlatmaktadır. Pratik içinde, sonuç sağlayıcı herhangi bir değeri yoktur.

8. Belge

Bu pratikte, hastanın dalağını temsil eden, daha doğrusu, onun bir unsuru olarak sihirselle işlemlere giren dalak, örneklerde olduğu gibi, tam bir dalak halinde değildir. Kesilmiş ufak bir dalak parçası, bu görevi görmektedir.

Diğer taraftan, bu ufak dalak parçası, diğer örneklerdeki dalaklar gibi, hastanın karnı üzerine de konmuş değildir. Konduğu yer, bir kütük parçasının üst kısmıdır.

Görülüyor ki, gerek hasta dalağını temsil eden dalak, gerek bu dalağın konduğu yer bakımından, bu örnek, daha önceki örneklere nazaran, esaslı farklar göstermektedir.

Bu aykırılıklara rağmen, diğer örneklerle üzerinde çalışmakta olduğumuz örnek arasında önemli bir benzeş vardır:

Hastanın dalağını temsil eden şeyi kesmek suretiyle hastayı tedaviye çalışmak.

Halbuki, pratiğin uygulama kısmında, dalak parçasının şu veya bu aygıtla ve şu veya bu şekilde kesildiğini gösteren herhangi bir işaret yok. Biz yukarda ileri sürmüş olduğumuz benzerliği, sözlü kısımdan çıkarmaktayız. Demek oluyor ki, bu pratiğin uygulama kısmı, aşağı yukarı tamamen bozulmuş bir durumdadır. Böyle bir hale, ilk defa rastlamaktayız. Çünkü, daha önce gördüğümüz pratiklerde uygulama kısımlarındaki hareketler eksiksiz olarak mevcuttur.

9. Belge

Bu pratik iki kısımdan meydana gelmektedir :

- a) *Uygulama kısmı,*
- b) *Sözlü kısım.*

a) *Uygulama kısmı:* Bu kısmın esasını, bıçakla, hastanın karnı üzerine konmuş olan dalakları kesecekmiş gibi hareketler yapmak teşkil eder. Bu örnekte, dalak kesme taklidi yapılmaktadır. Hastanın karnı üzerinde yapılan bu taklit olayı, aksini, hastanın dalağında bularak, onun da kesilmesini sağlamaktadır.

Meydana gelmesi istenen bir olayı, onun taklidini yapmak suretiyle, meydana getirmek istemek işlemine etnolojide *taklitsel sihir* denmektedir.

Örneğimizde de, hastanın karnı üzerindeki dalaklar, kesilecekmiş gibi yapılarak, bu hareketle, hastanın şişik dalağı kesilerek, normal şekline getirilmek istenmektedir ki, bu *taklitsel maji*'den başka bir şey değildir.

Dalak kesme işleminde, pratiği daha güç işler duruma sokmak için, **siyah başlı bir bıçak** kullanılmaktadır.

Esası sihirselsel olan bu mekanizmada, dinsel bazı değişiklikler olmuştur. 5 numaralı belgede de böyle bir değişiklik görülmüştü. Oradaki değişiklik, dinsel formüllerin sözlü formüllerin yerini almaları ile, burada ise hoca'nın ocaklı'nın yerine geçmesiyle meydana gelmiştir.

Şu ana kadar yapmış olduğumuz incelemeler, ocaklı ile sözlü formüllerin, pratiklerde netice sağlayıcı bir duruma sahip olmadığını tesbit etmemize sebep olmuştu. Ocaklı ile sözlü formüller pratiklerde birer yardımcı olarak vazife görüyorlardı. Demek oluyor ki, *din, pratikten hiç birinin mekanizmasını değiştirmemiştir*. Bu örneklerin temeli olan sihirsel prensipler, dinin yapmış olduğu değişikliğe rağmen, bozulmadan işlemelerine devam etmektedirler.

Bu örnekte hoca, sihirsel bir sistem içinde vazife gören dinsel bir elemandan başka bir şey değildir.

b) *Sözlü kısım*: Uygulamada yapılan hareketler sırasında kullanılan dualardan ibarettir.

Görülüyor ki, bu pratikte, daha önce incelediklerimize oranla, daha fazla değişiklik olmuştur.

Kısaca, bu pratik, dinsel bir çok değişikliklere rağmen, sihrin taklit prensibine uygun bir bünyeye sahiptir.

Sonuç :

- 1) *Sağaltma, hasta vücudunun dışında cereyan etmektedir,*
- 2) *Sağaltmaları ocaklı, izinli ve hoca gibi belirli özellikleri olan kişiler yapmaktadır,*
- 3) *Halk tedavilerinin esasını, temas ve taklit prensibi gibi, sihirsel bir mekanizma meydana getirmektedir.*
- 4) *Tedavi şekillerine dinsel etkiler olmuştur. Fakat, bu etkiler tedavinin sihirsel yapısını bozamamış, aksine, sihirsel mekanizmada, birer sihrî elaman gibi vazife görmek zorunda kalmıştır.*

Genel sonuç:

Makaledeki tedavi şekilleri, sihrin temas ve taklit prensibine göre kurulmuş olup yine bu prensiplere göre işlemektedirler.